

meyen bazı grupların silâhlı muhalefeti üzerine tekrar bozuldu. Ayrıca Fransızlar 1851'de Selâ Limanı'nı topa tuttular. Abdurrahman b. Hişâm'ın saltanatı döneminde Fas ile Avrupa ülkeleri arasında ticarî münasebetler gelişti ve Portekiz, İngiltere, Sardunya, İspanya, Fransa, Avusturya, Amerika, İsveç, Danimarka gibi ülkelerin bazılarıyla yeni ticaret anlaşmaları imzalanırken bazılarıyla da eski anlaşmalar yenilendi. Halkın hoşnutsuzluğuna rağmen başlangıçta İngiltere ve Fransa'ya tanınan ticarî imtiyazlar, sonradan diğer Avrupalı devletlere de tanındı.

Abdurrahman b. Hişâm 29 Muharrem 1276'da (28 Ağustos 1859) Miknâs'ta öldü. Cenazesi Sultânü'l-a'zam Mevlây İsmâil'in hazîresine defnedildi. Yerine oğlu Muhammed geçti. Kaynaklarda âdil, dindar ve halka şefkatle muamele eden iyi bir idareci olarak anlatılır. İlmin, ziraat ve sanayinin gelişmesi için çok çalışmış ve ülkesinde bazı imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Merakeş'te Bû Hassân, Kannariye ve el-Vustâ camilerini yaptırdığı gibi Tanca Limanı ile Fas, Merakeş ve Selâ'daki camileri de tamir ettirmiştir. Ayrıca büyük bir hastahane yaptırmıştır.

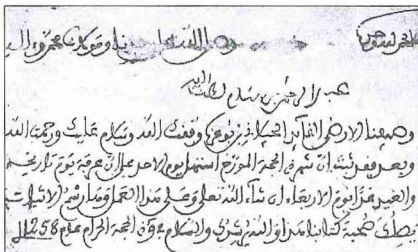
BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed es-Selâvî, *Kitâbü'l-İstikşâ*, Kahire 1312, IV, 172-210; L. Godard, *Description et histoire du Maroc*, Paris 1860, II, 585-629; İbn Zeydân, *Târîhu Miknâs*, Rabat 1933, I, 205-231; IV, 81-359; Jamil M. Abu'n-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, Cambridge 1980, s. 233, 240-241, 285-288, 290; Salâh el-Akkâd, *el-Mağribü'l-'Arabî*, Kahire 1980, s. 70; Zirikî, *el-A'âm* (nşr. Zühayr Fethullah), Beyrut 1984, III, 341; İbrâhîm Harekât, *el-Mağrib 'abre't-târîh*, Rabat 1405/1985, III, 172-229; R. Danziger, "Abd al-Qâdir and 'Abd al-Rahmân: Religious and Political Aspects of their Confrontation, 1843-1847", *MR*, VI (1981), s. 27-35; G. Yver, "Abdurrahman", *IA*, I, 49-50; Ph. de Cossé Brissac, "Abd al-Rahmân b. Hishâm", *El*² (İng.), I, 84.

(DİA)

Abdurrahman b. Hişâm'ın el yazısı

ABDURRAHMAN b. HUCEYRE

(عبد الرحمن بن حجة)

Ebû Abdillâh Abdurrahmân
b. Huceyre el-Havlânî el-Misrî
(ö. 83/702 [?])

Tâbiîn devri âlimlerinden,
Mısır kadısı.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Emevîler zamanında Mısır Valisi Abdülâzîz b. Mervân tarafından kadı tayin edildi. Ayrıca hazineyi yönetme, vaaz ve irşad işlerini de üstlenen İbn Huceyre'nin bu görevler karşılığında yılda 1000 dinar maaş aldığı bilinmektedir. Vefatının 80 veya 83 yıllarında olduğu na dair iki ayrı rivayet vardır.

Nesâî, Dârekutnî ve İbn Hibbân gibi hadis münekkitlerinin sika* kabul ettiği İbn Huceyre, derin bir fıkıh bilgisine de sahipti. Nitekim İbn Abbas'ın, kendisinden fetva isteyen birine, "Aranızda İbn Huceyre varken bana mı soruyorsun?" diye çıktığı nakledilir. İbn Huceyre, sahâbilerden Ebû Zer, İbn Mes'ûd, Ebû Hüreyre, Ukbe b. Âmir ve Abdullah b. Amr b. Âs'tan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Abdullah, Hâris b. Yezîd el-Hadramî, Abdullah b. Sa'lebe el-Hadramî ve başkaları rivayet-te bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Ömer el-Kindî, *Kitâbü'l-Vülât ve Kitâbü'l-Kudât* (nşr. R. Guest), Leiden 1912, s. 314-320; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 — Beyrut 1401/1981, IX, 51; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 160; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâḍara* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1387/1967, I, 295; II, 137; Fahreddin Atar, *İslâm Adliye Teşkilatı*, Ankara 1979, s. 107, 115, 126, 224.

ORHAN ÇEKER

ABDURRAHMAN b. HÜRMÜZ

(عبد الرحمن بن هرمز)

(bk. A'REC, Abdurrahman b. Hürmüz).

ABDURRAHMAN b. İBRÂHİM

(عبد الرحمن بن إبراهيم)

(bk. DUHAYM).

ABDURRAHMAN el-İDRİSİ

(عبد الرحمن الإدريسي)

(bk. İDRİSİ,

Abdurrahman b. Muhammed).

ABDURRAHMAN b. KÂ'B el-ENSÂRÎ

(عبد الرحمن بن كعب الأنصاري)

Ebû Leylâ Abdurrahmân b.
Kâ'b el-Ensârî el-Mâzinî
(ö. 24/644-45)

Fakirlikleri sebebiyle
Tebük seferine katılmayan
sahâbilerden biri.

İbn Hibbân tarafından el-Harrânî nisbesiyle zikredilmişse de hemen bütün kaynaklarda Benî Mâzin kabilesine nisbetle el-Mâzinî diye geçer. Doğum tarihi belli değildir. Bedir ve Uhud savaşlarına, ayrıca Hendek Gazvesi'nde ve daha sonraki bütün savaşlara katıldı. Hicretin üçüncü yılı rebîülevvel ayında yapılan Benî Nadîr Gazvesi'nde, Hz. Peygamber tarafından Abdullah b. Selâm ile birlikte Benî Nadîr yahudilerine ait hurmalıkları kesmekle görevlendirildi. Hz. Ömer devrinin sonlarına doğru öldü. Vefat yeri belli değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, II, 165; İbn Hibbân, *Kitâbü's-Sikât*, Haydarâbâd 1393-99/1973-79, I, 243; İbn Abdülber, *el-İstî'âb (el-İşâbe içinde)*, Kahire 1328, II, 398-399; İbnü'l-Esir, *Üs-dü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 490; İbn Hacer, *el-İşâbe* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1390-92/1970-72, IV, 350.

MÜCTEBA UĞUR

ABDURRAHMAN b. KÂSİM

(عبد الرحمن بن القاسم)

(bk. İBNÜ'L-KÂSİM).

ABDURRAHMAN b. MEHDÎ

(عبد الرحمن بن مهدي)

Ebû Saîd Abdurrahmân b. Mehdî
b. Hassân el-Basrî el-Anberî
(ö. 198/813-14)

Tebü't-tâbiîn'in tanınmış
hadis hâfızı ve fıkıh âlimi.

İnci ticaretiyle meşgul olduğu için el-Lü'lûî nisbesiyle de anılır. 135'te (752) büyük bir ihtimalle Basra'da doğdu. Tahsiline Kur'an-ı Kerim'i ezberlemekle başladı. Kıraat ilmini öğrendikten sonra devrin tanınmış âlimlerinin meclislerine devam etmeye başladı. Önceleri vaaz meclislerine, bilhassa kissacı vâizlerin

derslerine gitmekte iken, Ebû Âmir Abdülmelik el-Akadî'nin uyarısı üzerine, on beş yaşından itibaren hadis öğrenmeye başladı. Şu'be, Mâlik b. Enes, Süfyân b. Uyeyne, Süfyân es-Sevrî gibi hadis ve fıkıh âlimlerinden ilim tahsil etti. Kendisinden de Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, İshak b. Râhûye, Abdullah b. Mübarek gibi meşhur âlimler hadis rivayet ettiler.

Abdurrahman b. Mehdî 796 yılında Bağdat'a yerleşti. Orada ilim öğretmekle ve hadis rivayetiyle meşgul oldu. Kuvvetli bir hâfızaya sahip, titiz ve güvenilir bir hadis âlimi olduğu hususunda ittifak vardır. Yazmaktan çok ezberlemeye önem vermiştir. 20.000 hadisi ezbere yazdırdığı hususundaki rivayet biraz mübalağalı sayılsa bile, onun hâfızasının kuvvetini göstermesi bakımından önemlidir. Hadisleri mânalarıyla değil, kelimesi kelimesine lafızlarıyla rivayet etme taraftarı idi. Ahmed b. Hanbel'in ondan bahsederken, "Meçhul bir râviden bile rivayette bulunsa yine hüccettir" demesi, ayrıca İmam Şâfiî ile Ali b. Medîni'nin hadis sahasında onun bir benzerini görmediklerini söylemeleri, kendisinin ne derece güvenilir bir kimse olduğunu gösterir. Bu üstün vasıfları sayesinde, Basra muhaddislerinin ilmini, rivayet yollarını, şeyh*lerin ve râvilerin hallerini en iyi bilen hadis hâfızı olarak tanınmıştır. Bundan dolayı şöhreti her tarafa yayılmış, onun Bağdat'taki ilim meclisleri çok rağbet görmüştür. İbn Mehdî, fıkıh ilminde de imam sayılabilecek mertebeye yükselmiştir. Nitekim o dönemde Basra'da kadı unvanına ondan daha lâyık birinin bulunmaması, hadis ilminden başka fıkıhta da otorite olduğunu göstermeye yeter. O, "sünnet"i esas alan Medine fıkıh ekolüne bağlıdır ve İmam Mâlik'in fikhî görüşlerinin Basra ve yöresine yayılmasında önemli rol oynamıştır.

Abdurrahman b. Mehdî, Mu'tezile ve Cehmiye fırkalarının Allah'ın sıfatları konusundaki tartışmalarına şiddetle karşı çıkmış, müslümanlar arasında ihtilâfî körükleyen, çok kere fitne ve karışıklığa sebep olan fikir münakaşalarının Kur'an'a ve sahih hadislerle uygun İslâm akaidini müdafaa etmiş, bu akideye ters düşen çarpık fikirleri yaymaya çalışanlarla mücadele etmiştir. Her gece Kur'an-ı Kerim'in yarısını okuyarak iki günde bir hatim indirdiği rivayet edilir. Basra'da vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, VII, 297; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, V, 354; a.mlf., *et-Târîhu's-sagîr* (nşr. Mahmûd İbrâhîm Zâyed), Kahire 1396-97/1976-77, II, 285; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53, V, 288; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, Kahire 1349/1931, X, 240; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-sâfıye* (nşr. Mahmûd Fâhûrî-Muhammed Kal'acî), Halep 1969-73 — Beyrut 1399/1979, IV, 5-7; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, Kahire 1357-69 — Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), III, 135; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, IX, 192-208; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58, I, 329; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Kahire 1380 — Beyrut 1395/1975, I, 499; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 279; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1393/1973, s. 139; Hazrecî, *Hulâsatü Tezhib*, Bulak 1301 — Beyrut 1399/1979, s. 235; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, Kahire 1350-51 — Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî), I, 355.

MÜCTEBA UĞUR

ABDURRAHMAN b. MİL

(عبد الرحمن بن مل)

(bk. EBÜ OSMAN en-NEHDÎ).

ABDURRAHMAN b. MUÂVİYE

(عبد الرحمن بن معاوية)

Ebû Muâviye Abdurrahmân b. Muâviye b. Hudeyc el-Kindî et-Tücebî (ö. 95/714)

Emevîler devrinde Mısır'da kadılık yapan tâbî.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Mısır âlimlerinin önde gelenlerinden. Rebîülevvel 86'da (Mart 705), Evs b. Abdullah b. Atıyye'den sonra Mısır kadısı oldu. Aynı zamanda şurta* teşkilâtının idaresiyle de görevlendirildi. Bu uygulama ondan sonra da devam ederek kadılık ile şurta teşkilâtı birlikte yönetildi. Abdurrahman yetim ve öksüzlerin mallarıyla bizzat ilgilenen ilk kadıdır. Her kabiledaki yetim ve öksüzlerin mallarını idare etmek üzere o kabilenin reisini görevlendirdi ve bu mak-satla bir sicil defteri tutma mecburiyeti getirdi. Bu uygulama o tarihten itibaren kurumlaşarak devam etti. Kısa bir süre sonra kadılık görevini bıraktı; Ancak, 91 (709-10) yılında İskenderiye'de tekrar şurta teşkilâtının başına getirildi. Hadis rivayetinde sika* kabul edilen Abdurrahman, Ebû Süfyân'ın Mısır valisi olan babasından, Abdullah b.

Ömer, Abdullah b. Amr ve Ebû Basra el-Gıfârî gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Vâhib b. Abdullâh, Ukbe b. Müslim, Yezîd b. Ebû Habîb, Hasan b. Sevbân, Saîd b. Râşîd ve Süveyd b. Kays gibi şahıslar rivayet-te bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA:

Ebû Ömer el-Kindî, *Kitâbü'l-Vulât ve Kitâbü'l-Kudât* (nşr. R. Guest), Leiden 1912, s. 53, 58, 324-326; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 271-272; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1387/1967, I, 296; II, 138; Zirikî, *el-A'lam*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 113; Fahreddin Atar, *İslâm Adliye Teşkilâtı*, Ankara 1979, s. 106, 108.

MUSTAFA BAKTİR

ABDURRAHMAN b. MUHAMMED b. EŞ'AS

(عبد الرحمن بن محمد بن العاشم)

(bk. İBNÜ'L-EŞ'AS).

ABDURRAHMAN b. MUHAMMED el-HÂŞİMÎ

(عبد الرحمن بن محمد الهاشمي)

(bk. İBN ABDÜSSEMÎ).

ABDURRAHMAN NESİB DEDE

(ö. 1842)

Şeyh, mutasavvıf şair ve mûsikişinas.

İstanbul'un Üsküdar semtinde doğdu. Aziz Mahmud Hüdâyî âsitânesi şeyhi olan babası Mehmed Şehâbeddin Efendi'nin yanında yetişti ve daha sonra Celvetiyye tarikatına intisap etti. Seyrû sülûk*ünü tamamladıktan sonra Ayasofya Camii civarındaki Erdebil Tekkesi'ne şeyh oldu. Babasının 1818'de vefatı üzerine de Aziz Mahmud Hüdâyî âsitânesine şeyh tayin edildi. 1827'de Ordu-yı Hümâyun vâizliğine getirildi. Vefatında âsitâne hazîresine defnedildi. Kendisinden sonra şeyh olan oğlu Mehmed Rüşen Efendi de ölümüne kadar (1891) bu makamda kaldı.

Celvetiyye tarikatının önde gelen şeyhlerinden sayılan Nesîb Dede'nin tasavvufî manzumeleri, onun şiir sanatındaki kudretini ortaya koymaktadır. Seyyid mahlası ile yazdığı şiirlerini mürettep bir divanda toplamıştır. *Divan*'ının kendi el yazısıyla olan bir nüshası, Üsküdar'da Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde (Hüdâyî Kitapları, nr. 1806) kayıtlı.